

**Plebiscyt
na Warmii Mazurach
i Powiślu
11 lipca 1920**

dr Emilia Figura-Osełkowska

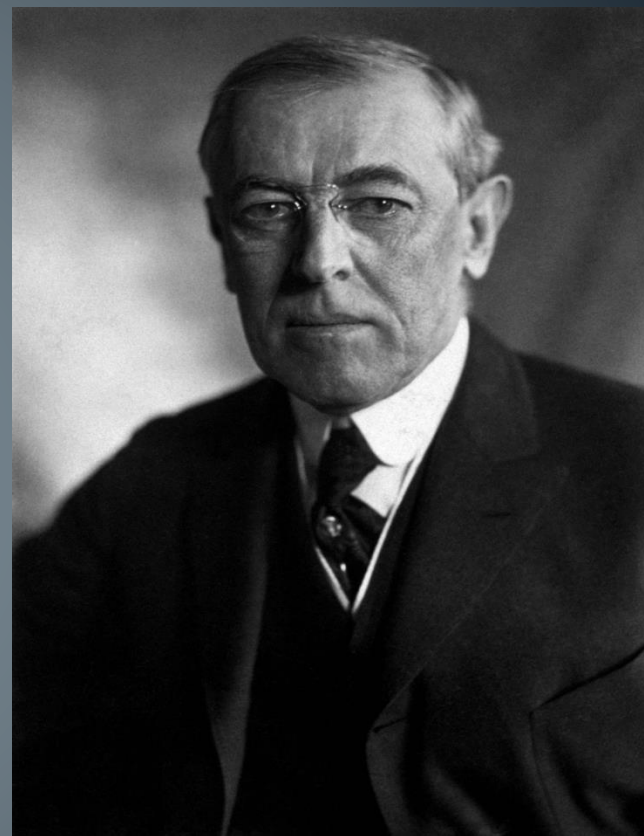
**INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO**

Koniec I wojny światowej

- okazja na odrodzenie Państwa Polskiego i uzyskanie niepodległości
- 8 stycznia 1918 r. – **oredzie prezydenta Wilsona do Kongresu** – punkt 13:

„Należy stworzyć niezawisłe państwo polskie, które winno obejmować terytoria zamieszkane przez ludność niezaprzeczalnie polską, któremu należy zapewnić swobodny i bezpieczny dostęp do morza i którego niezawisłość polityczną i gospodarczą oraz integralność terytorialną należy zagwarantować paktem międzynarodowym.”

- 18 stycznia 1919 - **konferencja pokojowa w Paryżu**
 - powojenny ład w Europie
 - uzgodnienie granic nowopowstałych krajów, w tym Polski

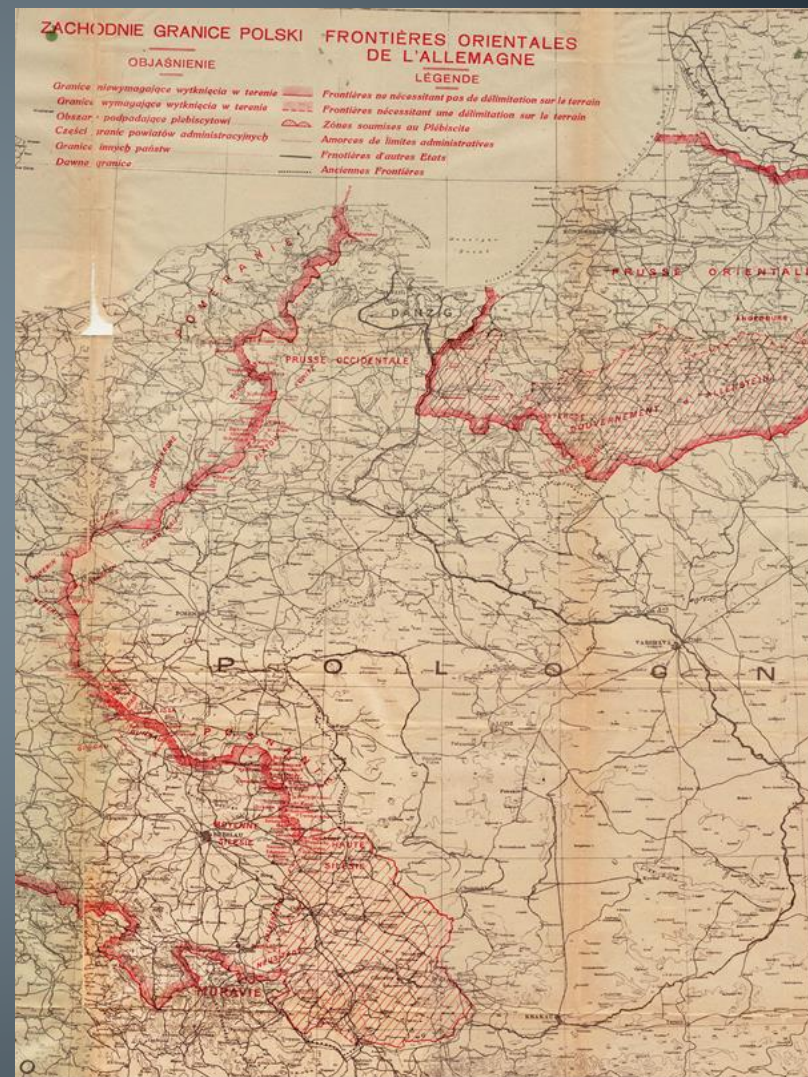

Woodrow Wilson - dwudziesty ósmy prezydent USA w latach 1913–1921;
Źródło:<https://mojaniepodlegla.pl/mn/publikacje/13890,Oredzie-Wilsona-Plan-dla-swiata-nadzieja-dla-Polski.html>

Traktat wersalski

- 28 czerwca 1919 r. Polsce przyznano Pomorze Gdańskie – „korytarz do morza” bez Gdańska i Wielkopolskę
- Plebiscyty na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach
- Gdańsk i okęg Kłajpedy wydzielone pod protektoratem Ligi Narodów
- Działdowszczyzna włączona do Polski
- uznanie polskiej administracji tymczasowej nad Galicją Wschodnią na 25 lat

Fragm. mapy wsch. granic Niemiec i terenów plebiscyt. w Pr. Wsch. wyd. przez Biuro Prac Kongresowych w Warszawie w 1919 r. Źródło: <https://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19200350200>.

Kwestia „Korytarza”

- Nazewnictwo: korytarz polski, gdański, pomorski, zachodniopomorski, korytarz Wisły
- dla Niemców „krzywda wersalska”
rozdzielająca Niemcy na 2 części
- dla Polski ułatwienie dostępu do Morza Bałtyckiego, budowa portu w Gdyni
- zobowiązanie wersalskie do uruchomienia tranzytowych połączeń kolejowych
- Trudności techniczne i logistyczne

Teren objęty plebiscytem
- 12 395 km²

Ludność 560 000 os.

Mapa:
Teren plebiscytu w
Prusach Wschodnich
11.07.1920r.

Źródło: Liedtke Herbert, Die Landschaften Ostpreußens, Namen und Abgrenzungen naturgeographischer und historischer Landschaften in Ostpreußen und angrenzenden Gebieten, Daten, Fakten, Literatur zur Geographie Europas, Heft 10, Leipzig 2011, s. 53.

Przygotowania

Strona polska

- Maj 1919 r. w Warszawie utworzono Mazurski Komitet Plebiscytowy (ks. J. Bursche);
- sierpień 1919 Warmiński, Komitet Plebiscytowy (J. Baczewski);
- Komitety działały pod opieką Międzysojuszniczych Komisji Plebiscytowych
- listopad 1919 r. powstał Mazurski Związek Ludowy (F. Leyk)
- podróże agitacyjne po terenach plebiscytowych, spotkania polskich elit z miejscową ludnością

Strona niemiecka

- Lipiec 1919r. Powstał Niemiecki Związek Mazurów i Warmiaków (M. Worgitzki); wschodnio-niem. Ojczyźniana Służba Pracy (Ostdeutsche Heimatdienst)
- uruchomienie codziennego połączenia parowców pasażerskich ze Swinnemünde (Świnoujście) do Pillau (Pilawy)
- Szeroki strumień finansowania na kulturę, służby bezpieczeństwa, także dozbrojenie bojówek, atakujących polskie zgromadzenia

Przebieg

- 11 lipca 1920 – głosowanie na Warmii, Mazurach i Powiślu
- listy do głosowania wzbogacone o 157 tys. os. urodzonych w Prusach Wschodnich, ale zamieszkałych na zachodzie Niemiec
- kwestia tożsamości regionalnej
- mylące karty do głosowania
- wątpliwości w sens głosowania za Polską,
- trudności w oddawaniu głosu za Polską, konsekwencje

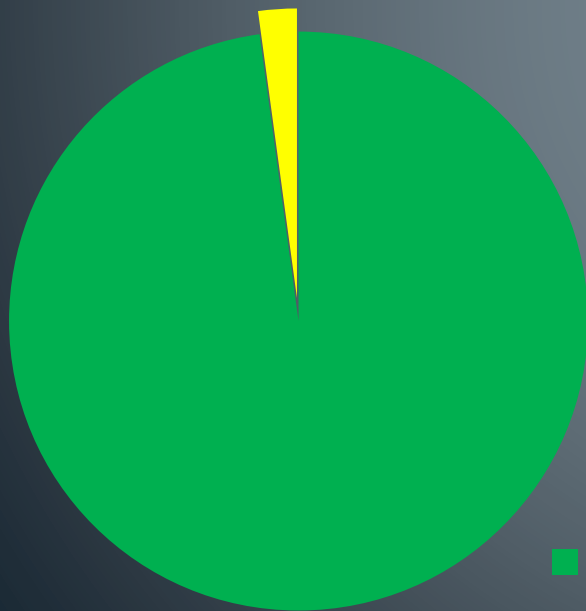
Karty do głosowania

Źródło: fot. Wersal, plebiscyt i co dalej na Warmii i Mazurach? – Katalog z wystawy w Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie

Wyniki plebiscytu

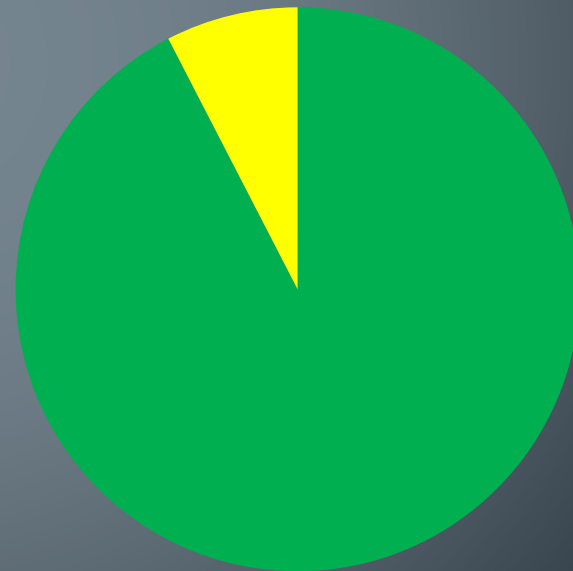
Wyniki plebiscytu były dla Polski druzgocącą klęską.

Okręg Olsztyński

■ Niemcy	363 209
■ Polska	7 980

Okręg kwidzyński

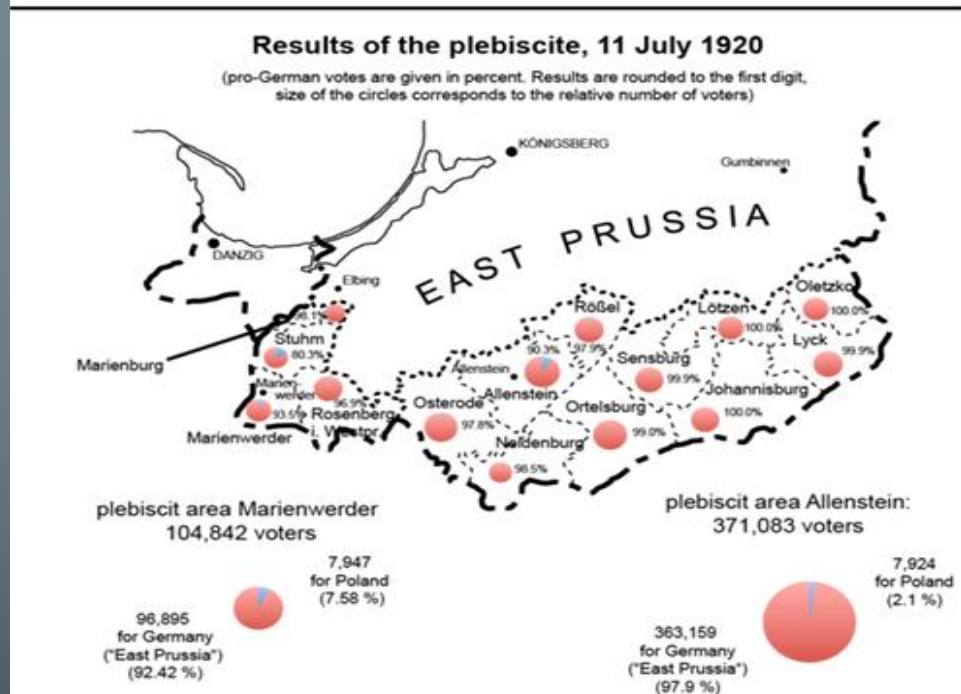
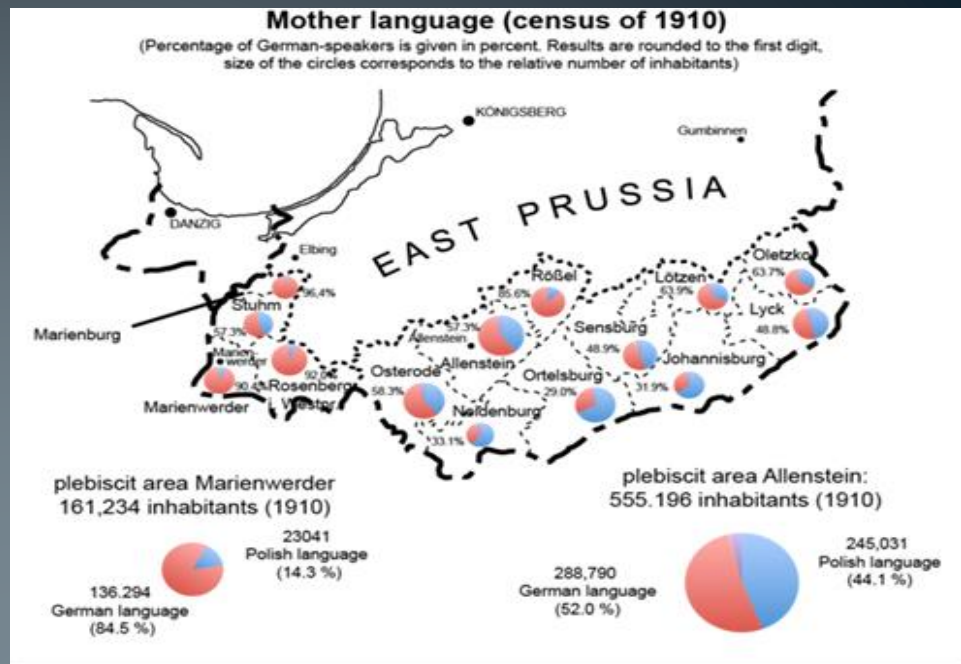
■ Niemcy	96 894
■ Polska	7 947

Wyniki plebiscytu

- Założenia organizatorów plebiscytu, że wyniki głosowania będą tożsame z deklarowanym językiem ojczystym zawiodły
- na Mazurach przyłączono do Polski: Lubstyniek, Napromek, Groszki,
- na Powiślu – Małe Pólko, Nowe Lignowy, Kramrowo, Bursztych i Janowo.
- Do Polski przyłączono też port rzeczny w Korzeniewie bez samej wsi Korzeniewo i przyczółek mostowy w Opaleniu.

Porównanie zasięgu deklarowanego języka ojczystego z wynikami plebiscytu

Źródło: https://www.wikiwand.com/pl/Plebiscyt_na_Warmii_i_Mazurach

Bohaterowie plebiscytu

- Bohaterowie plebiscytu - wystawa online
<http://ip.olsztyn.pl/wystawa-online/>
- Bohaterowie plebiscytu – film – cz. 1,2,3
<https://www.youtube.com/playlist?list=PL0EWIMXHPn7ssLDNYHFzngLRXmMQfd2iP>

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Domniki plebiscytowe

niemieckie

- Huczne obchody rocznic
- 1925r. otwarcie Teatru w Olsztynie pod nazwą „Der Treudank” – „Podziękowanie za wierność”
- Głazy, tablice pamiątkowe w wielu miejscowościach plebiscytowych stawiane przez Heimat Verein

www.Bildarchiv-Ostpreussen.de 022291

Allenstein, Stadtkreis Allenstein, MT22088-0.

Landestheater "Der Treudank". (1925-1935), © Deutsche Papier- und Schreibwarenhändler, Allenstein

Źródło: Fot. [22291], Deutsche Papier- und Schreibwarenhändler, Olsztyn [Allenstein], Allenstein, Landestheater "Der Treudank", Sammlung Harald Zimmermann/Ursula Behrens, w: www.bildarchiv-ostpreussen.de.

Pomniki plebiscytowe

polskie

- Tablice pamiątkowe w polskich wsiach: Lubstynek, Napromek, Groszki
- Olsztyn - Jakubowo
 - niemiecki pomnik plebiscytowy z 1928r. wysadzono w powietrze w 1945r.
 - w 1972r. budowa i odsłonięcie polskiego Pomnika poświęconego Bohaterom walk o wyzwolenie narodowe i społeczne Warmii i Mazur

Źródło: Fot. Emilia Figura-Osełkowska
Olsztyn 14.10.2020r.

Materiały do zajęć

- **Film** – „Plebiscyt na Warmii, Mazurach i Powiślu 11 lipca 1920”
- Lekcja online dla szkół przygotowana przez IPWK (CD)
- **lekcja biblioteczna** - „Historia plebiscytu w prasie”
- przygotowana przez IPWK

https://www.youtube.com/watch?v=XzA_HCByAb0&list=PL0EWIMXHPn7ssLDNYHFzngLRXmMQfd2iP&index=5

- Baza artykułów

[BAZA ARTYKUŁÓW DOTYCZĄCYCH PLEBISCYTU NA WARMII, MAZURACH I POWIŚLU W 1920 ROKU](#)

- Bohaterowie plebiscytu - wystawa online

<http://ip.olsztyn.pl/wystawa-online/>

- **Aplikacja mobilna** – szlakiem plebiscytu na Powiślu

<https://niepodlegla.gov.pl/aktualnosci/szlakiem-plebiscytu-1920-na-powislu-z-aplikacja-mobilna/?fbclid=IwAR3xBbtWLEt7uiTgeGEusbPIfcVO5HiCc9EP6U3ZpzoejoQ78zQETrsoLZI>

Bibliografia

- <https://ip.olsztyn.pl> – kanał na youtube.com;
- <https://ip.olsztyn.pl> – wystawy online
- <http://repo.ip.olsztyn.pl/> - Repozytorium
- <https://niepodlegla.gov.pl>
- <https://przystanekhistoria.pl>
- <https://mojaniepodlegla.pl>
- <https://www.wbp.olsztyn.pl/plebiscyty-1920-o-projekcie/>
- <https://web.archive.org>
- <https://isap.sejm.gov.pl>
- <https://bildarchiv-ostpreussen.de>

Dziękuję za uwagę

dr Emilia Figura-Osełkowska

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO